

Over het vertellen en herlezen van een levensverhaal
© Wouter Fimmers

*Wat geweest is, komt nooit meer terug, maar wie geweest is, draag je voor altijd mee
Zelfs als de laatste bladzijde is omgeslagen, zal er nog vaak teruggebladerd worden*

Ik maakte de afgelopen jaren zeer veel afscheidsplichtigheden waarin ik over de overledene mocht vertellen. Dat is maar voor één ding belangrijk om te weten, namelijk dat ik dus wel iets kan zeggen over het vertellen van een levensverhaal.

In de eerste plaats doe ik natuurlijk ook maar gewoon mijn best en ben ik dankbaar een roeping te hebben gevonden met de talenten die me door stom toeval zijn meegegeven. Dat toeval bracht me reeds in vele woonkamers en aan menig keukentafel, vaak op de stoel van de pasgestorvene. Te midden van de coronapandemie was ik daarenboven dikwijls de enige van buiten de intieme familiekring die aanwezig was op de uitvaart om als spreker op te treden.

In mijn werk krijg ik de verhalen te horen waarmee over dierbaren wordt verteld, maar mag ik ook de sfeer opsnuiven van hoe iemand heeft geleefd. Ik mag de medespelers ontmoeten die de levensloop van de hoofdrolspeler op dat moment mee, en vaak totaal, beïnvloed hebben. Zo nu en dan krijg ik ook te horen wat niet moet worden verteld. Dat bijvoorbeeld in gevallen waarbij de voorziene rolverdeling in de loop van het leven niet naar verwachting werd gespeeld. Ik ben het handelen en denken van de mens daardoor al beter gaan begrijpen. Of liever door zoveel mensen te mogen ontmoeten, bij leven of in hun verhaal, is mijn blik veel ruimer geworden.

Door die vele persoonlijke ceremonies ben ik me gaan afvragen waarom ik de dingen doe zoals ik ze doe. En bij voorbereiding waarom zo velen ze doen, want ik ben natuurlijk niet de enige met dit beroep en ik ben van mening dat ik niets unieks doe. Ik ben wel de enige Wouter Fimmers die op zijn manier kan doen wat hij doet, maar je best doen en het zo persoonlijk mogelijk aanpakken, is iets waar volgens mij iedereen wel voor staat. Ik doe dus niets unieks, maar ik mag wel steeds iets bijzonder doen. Bijzonder werk vraagt een bijzondere benadering, een weldoordachte en voorzichtige aanpak. Het kan dus niet anders dan dat ik over die vele levensverhalen nadenk. Niet om tot een waardeoordeel te komen over hoe iemand geleefd heeft, maar meer in het algemeen over het waarom we over het leven vertellen als iemand is doodgegaan. Want omdat ik dat zo vaak doe, wil ik er ook de waarde van begrijpen.

We zijn allemaal maar een stipje in de oneindigheid van de ruimte en tijd. Waarom zouden we daarover vertellen? Er zijn tenslotte zoveel verhalen die niet werden onthouden, genoteerd en die niet worden doorverteld. Hoewel ik erg overtuigd ben van het belang van herinneren, vind ik het voor mezelf tegelijk een geruststellende gedachte dat ook ik ooit vergeten zal zijn. Laten we zeggen als iedereen daar klaar voor is en de tijd ver genoeg gevorderd is.

Maar anderzijds, zolang dat nodig is, is er ook die ongelooflijke kracht van te herinneren en dus ooit zelf herinnerd te worden. Want dat kleine stipje in de eindeloze zee van stipjes was voor wie dicht genoeg stond als de zon. Er werd warmte, licht en liefde gegeven bij leven, waarom dan niet na de dood? Toegegeven, niet ieders leven straalt dusdanig dat je er lange tijd nadien nog energie van krijgt en bovendien eindigen sommige levens zo veel te vroeg en zo veel te plots dat er lange tijd niet op een positieve manier naar het totale plaatje kan gekeken worden. Met respect afscheid nemen van een geliefd persoon op respectabele leeftijd

kan je een mooi afscheid noemen, maar ik heb dat zelf zo nog niet ervaren wanneer een jong iemand abrupt uit het leven wordt gegrepen.

Het moet natuurlijk ook geen wetmatigheid zijn dat iedereen de levensverhalen van zijn of haar geliefden als inspirerend gaat beschouwen. Als dat wel zo is, ontstaat dat volgens mij al tijdens het gedeelde leven. Terugkijken op het leven begint tenslotte al vaak als de leeftijd vordert. En hoewel de naasten het allemaal wel weten, wordt er dus toch heel vaak tijdens de afscheidsceremonie over de overledene verteld. Is dat een goede keuze, wetende dat je toch nooit alles kan vertellen? Is wat verteld wordt wel correct? Want als het verhaal mee opgesteld wordt door de stervende, dan is het wellicht eenzijdig gekleurd, wanneer ik mij alles door de nabestaanden laat vertellen, is dat van de andere kant net zo gekleurd. Het is met andere woorden onmogelijk om alles te vertellen en alle kanten van de verhalen zo te belichten dat ze alle perspectieven dekken. In die vertelde verhalen zitten misschien elementen die slechts sommigen (willen) onthouden, niet persé wat de meerderheid onthoudt. Men laat mij bovendien anekdotisch over gebeurtenissen vertellen, terwijl de tijdgeest en de omstandigheden vaak niet te schetsen zijn. Over het algemeen vertellen nabestaanden ook liever niet over de tekortkomingen, twijfels en angsten van hun geliefde, maar eerder over de goede kanten, verwezenlijkingen en grappige momenten. Over de doden niets dan goed, is natuurlijk een gekende uitdrukking. Anderzijds is het net leerrijk te weten dat iedereen worstelt en hoe sommigen die worstelingen hebben overwonnen. Dat brengt mij ook bij mijn laatste bedenking over de zin van het vertellen van een levensverhaal: ze lijken vaak erg op elkaar. Zo goed als iedereen viert feestdagen, bijzondere verjaardagen al zeker, zo goed als iedereen koestert herinneringen aan de jeugd en vakanties, zo goed als iedereen probeert eigenlijk gewoon gelukkig te zijn. Pech in de liefde, ernstige ziekte en de dood van geliefden vormen daarbij struikelblokken. Is het dus wel een goed idee om in een individualistische wereld op een individualistische wijze naar het leven te kijken?

Dit zijn de dingen die opvallen en die dus tegelijk ook tegenvallen aan het belang dat we hechten aan het vertellen van een levensverhaal. Dat is misschien een goede reden om te zeggen dat niet in elke afscheidsceremonie een levensverhaal moet verwerkt zijn. Meer nog, ervaring leert me dat afscheidsdiensten waarin alleen over het leven wordt verteld, mij erg beperkend overkomen. Als spreker grijp ik graag de kans om ook iets mee te proberen geven in verband met een mogelijke kijk op de dood en het herinneren, een beetje bezinning bij het moment, niet louter een terugkijken op. Niet alleen vertellen over gisteren dus, maar ook over vandaag en over morgen.

Als er zo veel tekortkomingen te vinden zijn en er ook nog andere zaken te vertellen zijn, waarom is dan het levensverhaal toch zo belangrijk? Of liever, waarom kan het dan toch zo belangrijk zijn, want, nogmaals, dat hoeft niet voor iedereen zo te zijn natuurlijk. Wel, ik zie al enkele jaren grote voordelen in het vertellen van levensverhalen. Zoals bijvoorbeeld de vaststelling dat je misschien niet alle kanten kan belichten, maar al ook al valt het licht maar op één facet van de diamant, als hij het licht weerkaatst, kan je er troost uit putten en blijf je niet geheel in het donker achter.

Het is ook interessant dat in zo goed als alle gevallen de keuze wordt gemaakt om het goede te onthouden. Al denk ik soms ook dat de keuze wordt gemaakt om het goede publiek te delen

en het andere wat naar achter te drukken. Je kan over de eerlijkheid daarvan nadenken, maar er schuilt alleszins een hoopvolle gedachte in. Als de strijd gestreden is, mag hij ook voorbij zijn. Dat hoeft trouwens niet alleen zo te zijn bij de zogenaamde zwaardere levensverhalen of lange stervensprocessen. Het is geruststellend dan mensen je positieve kanten liever willen onthouden dan je negatieve. Al ben ik er nog niet over uit waar de grens tussen de twee ligt. En wie bepaalt de beoordeling van je eigenschappen?

Maar zo'n levensverhaal vertelt dus over de indruk die je hebt achtergelaten, het goeie daaraan is dat men het niet kan vertellen om de overledene naar de mond te praten, voor zover we dat kunnen zien, kan de overledene tenslotte niets nieuws en extra meer voor de nabestaanden doen. Er valt dus niets bij te winnen, behalve de grote kracht die uit positieve gedachten, uit positieve herinneringen is te halen.

Levensverhalen geven in woorden een portret. Een foto is natuurlijk erg krachtig, maar woorden zijn dat ook. Zoals een portret van iemand uit je familie herkenning kan oproepen en een gevoel van thuiskomen, kan een verhaal dat ook. Als je kan lezen hoe iemand voor je geleefd heeft, kan je daar iets van leren. Als je kan lezen hoe iemand voor je heeft moeten zoeken naar de juiste weg in het leven, kan je daar iets van leren. Als je kan lezen hoe iemand met tegenslagen omging, kan je daar iets van leren. Als je kan lezen hoeveel mooie herinneringen werden gedeeld, kan je je verdriet nog beter gaan begrijpen.

Als je aan de andere kant weer kan lezen hoe mooi het leven samen was, kan je naast de pijn rond dat gemis ook weer het mooie herbeleven. Als jij jezelf in het verdriet dreigt kwijt te raken, omdat zo iemand belangrijk is verdwenen, dan kan jij je in de verhalen ook een beetje terugvinden. Want vertellen over een geliefde kan alleen maar een geliefde die heel dichtbij was en vaak een onderdeel van die verhalen is. Als je kan herlezen hoe belangrijk de tijd samen was, kan je doorheen je tranen ontdekken hoe goed die tijd besteed is geweest, hoe waardevol het bestaan was én is. Want wat een ander voor jou betekende, kan jij ook voor anderen betekenen. Een voorbeeld nemen aan verhalen is dus nog zo'n voordeel.

Al mag het gezegd, er zijn natuurlijk ook gevallen waarin je vooral een voorbeeld neemt van hoe je het liever zelf niet wilt doen. Dat zijn dan moeilijke verhalen. Vaak niet zo leuk om meermaals aan te halen. Maar als je gaandeweg je eigen leven, midden in je eigen parcours zo nu en dan het pad van een andere kan openslaan om erin te lezen, kan je ook de magische kracht ontdekken dat verhalen van betekenis kunnen veranderen. Wat een zwaar leven was, wordt met betere inzichten begrijpelijker. Wat eerst zoveel pijn doet, geeft later kracht. Wat plots eindigde, blijft een levenslange en mooie herinnering. Een fijne tijd, een geliefde is verloren, maar blijkt terzelfder tijd -zij het op een andere manier- toch ook goed bewaard.

Daarom mijn pleidooi om ondanks alle tekortkomingen in een naverteld verhaal te blijven vertellen over wie je mist en om al lezend te blijven snuisteren in de verhalen van je geliefden. Want in de verhalen vind je naast de pijn vaak een kostbaar medicijn. En als de verhalen toch nog moeten worden aangevuld, neem dan een pen ter hand en schrijf, schrijf, schrijf. Zodat je later meer kan lezen. Want:

Als de dood de tijd sluit,
Sla dan mijn leven open.

Huil om de afstand, maar lees
zodat ik dichterbij kan komen.